RADIO FREE EUROPE
RESEARCH & ANALYSIS

CZECHOSLOVAK SECTION

PREHĽAD TLAČE

Číslo: 197 (8981) Dátum: 12.12.89

OBSAH

Zuzana Mladá Martin Podstupka (Práca)	Občianske hnutie s raketovým štartom (Predstavitelia Verejnosti proti násiliu odpovedajú na dotazy čitatelov)	3
- red - (Roľnícke noviny)	Ráznejšie presadzovanie vlastných myšlienok (Názory zainteresovaných občanov o možnosti vytvorenia Československej strany poľnohospodárskej)	5
- rp - (Práca)	V záujme zníženia napätia (Prípravy na zjazd Strany demokratického socializmu)	6
Jozef Dubníček (Ľud)	Znevažujúce autoritárske slova odmietame (Protest proti výrokom Andreja Bajcuru o nekompetentnosti nekomunistických politických strán)	7
Ľuboš Kríž (Pravda)	Čo nedopustiť (Zakladanie akčných výborov v základných organizáciách s poslaním dištancovať sa od diskreditovaných členov, výborov a aparátu KSS)	8
Miloš Niederland Jozef Jurčišin (Pravda)	Polovičatosť je neprípustná (Situácia KSS vo Východoslovenskom kraji - Zvláštnou kapitolou pomery v Prešove)	9
Ján Lazar (Pravda)	Korupcia nekontrolovateľnej moci (Kritika trestnej imunity pre stranícku nomenklatúru)	10
Ivan Špáni Eduard Žitňanský (Práca)	Ekonomika cez priepasť neskáče (Rozhovor po dvoch rokoch s Jaromírom Matějkom)	12
- ko - (Roľnícke noviny)	NIE jadrovej elektrárni (V Kecerovciach pribúdajú podpisy proti výstavbe JE)	14

PTO

- pod - (Práca)	Ostnatý drót na vývoz (Po odstranení hraničných zátarasov chce odkúpiť drótené pletivo JZD AK Slušovice za účelom exportu)	15
Michaela Conzarová (Ľud)	Ako budeme cestovať do zahraničia (Rozhovor s pracovníkom ŠBČS Jánom Sidoom)	16
Jana Šimulčíková (Nedeľná Pravda)	Nebojme sa svojich krajanov (Rozhovor s vedúcim odboru pre zahraničných Slovákov Matice slovenskej Ondrejom Karkušom)	17
J. Rapantová (Práca)	Ako nás vidí československá emigrácia (Rozhovor s mladým exulantom Ivanom Čarnogurským)	19
ČTK (Smena)	Yvonne Přenosilová a Karel Kryl v ČSSR (foto)	20

3/197

Práca - 6. 12. 89 - - 1, 5-

Stanoviská predstaviteľov iniciatívy Verejnosť proti násiliu

Občianske hnutie s raketovým štartom

Bratislava (Práca) – V cykle Včera ste sa pýtali, dnes odpovedáme pokračujeme vari najaktuálnejšou témou: hnutím občianskej iniciatívy Verejnosť proti násiliu (VPN). Vzniklo pred vyše dvoma týždňami a za niekoľko dní získalo státisíce priaznivcov (ak už nechceme hovoriť – členov). Včera ste nám medzi ôsmou a deviatou telefonovali najrôznejšie dotazy o práci Verejnosti proti násiliu. Jej predstaviteľia – PhDr. Martin Bútora, sociológ, Ing. Fedor Gál, CSc., prognostik, Ing. Jozef Kučerák, CSc., ekonóm, prof. PhDr. Miroslav Kusý, CSc., politológ a PhDr. Peter Zajac, CSc., literárny vedec na ne v našej redakcii reagovali:

● ING. JURAJ RUFUS, Závadka: Môžeme založiť VPN v podniku a vystupovať proti hospodárskemu vedeniu? Pôjde ako strana do volieb?

– Sila VPN spočíva v tom, že nemá charakter politickej strany, ale sociálneho hnutia s programom, ktorý zjednocuje drvivú väčšinu ľudí – bez ohľadu na stranícku príslušnosť, vieru, svetonázor. Úlohou VPN v podnikoch nie je narušovať chod ekonomiky, ale dbať o dodržiavanie základných požiadaviek hnutia. Koordinačný výbor VPN je zajedno v tom, že do slobodných volieb treba vstúpiť nie ako jedna z politických strán, ale ako koalícia síl, ktoré usilujú o ich praktické naplnenie.

● J. S., Bratislava: Aký má VPN hospodársky program? Nehrozí nám napríklad veľké zahraničné zadĺženie?

– VPN pôvodne nemalo hospodársky program. Cíti sa však spoluzodpovedné za budúci vývoj a preto ho bude tvoriť. V hnutí VPN je dosť kvalifikovaných odborníkov na túto oblasť. V každom prípade sa však tento program bude tvoriť za širokej účasti aktivistov VPN.

● LADISLAV VALUCH, Bratislava: Kedy sa zverejní Charta 77 a niekoľko viet? Môžeme s tým vôbec počítať?

– Ak ich nezverejní naša tlač, zverejní ich Verejnosť proti násiliu.

● I. S., Nitra: Ak OF a VPN nesúhlasia so zložením novej vlády, prečo odmietajú do nej vstúpiť? Boja sa zodpovednosti? Nechcú spraviť tú istú „taktickú" chybu, čo Solidarita?

– Nejde o to, vstúpiť do akejkoľvek vlády. Zodpovednosť znamená aj možnosť prijať ponuku skutočnej občianskej vlády, vlády, ktorá môže mať dôveru verejnosti, vlády, ktorá bola schopná začať s radikálnymi a konkrétnymi premenami našej spoločnosti. VPN a OF nejde teda o formálnu, ale skutočnú, vecnú zodpovednosť.

● N. HUKALOVÁ, Trenčín: KSČ sa vzdala svojej vedúcej úlohy v spoločnosti. Je teda už len jednou, aj keď zatiaľ najpočetnejšou z viacerých strán u nás. Myslíte si, že sú ešte teraz oprávnené hlasy volajúce po zmenách v predsedníctve ÚV strany? Nie je to už len vec členskej základne? Alebo si myslíte, že v budúcnosti bude môcť ktokoľvek požadovať zmeny

(Pokračovanie na 5. strane)

(Dokončenie z 1. strany)

vo vedení ktorejkoľvek strany, aj keď nie je jej členom, alebo žiadať zmenu ich organizačných štruktúr?

– Vedúca úloha strany bola zrušená len ústavne, formálne – ešte sa neprejavila v každodennom živote. KSČ pôsobí v podnikoch, nik nezrušil systém nomenklatúry, zatiaľ ešte nemáme nezávislé súdy, nemáme odpolitizovanú armádu a bezpečnosť atď. Keby KSČ neovplyvňovala takým podstatným spôsobom život každého človeka v krajine, nemuselo by nás to natoľko zaujímať. Zatiaľ to tak nie je. Práve členskej základni KSČ by malo najviac záležať na tom, aby aj vedenie strany bolo zdravé.

● JANA HOŠOVÁ, Nové Zámky: Prečo bude v novej spoločnosti nezamestnanosť? Je to nevyhnutné?

– Nezamestnanosť nám skôr hrozila v doterajšom systéme riadenia. V politicky a ekonomicky otvorenej spoločnosti, o ktorú teraz usilujeme, nie je nedobrovoľná nezamestnanosť nevyhnutná.

● DÔCHODKYŇA, Bratislava: Prečo sme začali prziť slovenskú hymnu Hej Slováci? Vždy sme spievali – zastavme sa bratia, a zrazu počúvame a spievame – zastavme ich bratia.

– Nejde o „prznenie", ale o obnovu pôvodného, autentického znenia slovenskej časti čs. štátnej hymny „Nad Tatrou sa blýska". (Písali o tom odborníci v Literárnom týždenníku.)

● P. S., Poltár: Máme vo VPN na pracovisku ľudí, ktorí tam nemajú čo robiť, podľa nás ide o kariéristov. Čo máme robiť, aby to vedeli skutočné autority?

– VPN nepoužíva „kádrovácke" praktiky, ktoré boli až doposiaľ používané proti nám. Našimi kritériami sú charakter a kompetencia. Autority si vyberáme sami. Zapojte do VPN širší okruh ľudí, časom sa vytriedi, kto je kto.

● JANA HOŠOVÁ, Nové Zámky: Keď sa odtrhne zdravotníctvo od štátu, budeme si služby a lieky platiť?

– V žiadnej súčasnej ekonomicky vyspelej krajine – aj keď ide o krajinu kapitalistickú – sa zdravotníctvo neodtrhlo od štátu. Napríklad v NSR poskytuje štát bezplatne zdravotné služby na obyvateľa v markách v takej výške, v akej poskytuje tieto služby náš štát v korunách! Treba však vytvoriť v našej spoločnosti podmienky, aby štát nemal monopol na zdravotníctvo a aby aj tu existovala konkurencia.

● JÁN KOPECKÝ, Senec: Budú protifašistickí bojovníci mať ďalej výhody? Prečo sa „255-ka" dedí?

– Každá spoločnosť by si mala vážiť občanov, ktorí obetovali životy alebo zdravie za slobodu národa. Finančné alebo materiálne zvýhodnenie protifašistických bojovníkov nie je preto nezaslúženým privilégiom, ale spravodlivým ocenením ich zásluh. Je však nespravodlivé, ak sa beto zásluhy dedia.

● Nemôžu sa diplomatické predajne otvoriť ľuďom?

– Naopak. Mali by slúžiť len pre potreby diplomatov. A keď už budú všetky naše predajne na vysokej úrovni, pokiaľ ide o kvalitu a množstvo tovaru, tak diplomatické predajne budú zbytočné. Čotom bude zbytočný aj Tuzex v jeho dnešnej podobe.

● V. P., Bratislava: Každý rozumný človek istotne súhlasí s odchodom sovietskych vojsk. Len dávam na zváženie, či by tu teraz nemali ostať, ako protiváha použitia ozbrojenej sily. Vlastne ako záruka demokratického vývoja (aj keď je to paradox).

– Na rozdiel od r. 1968 nám dnešné zárodky občianskej slobody neboli nikým darované, napriek zhora. Ľudia, verejnosť, si ich vybojovali sami. To je chromne povzbudzujúca injekcia pre národnú hrdosť, pre prirodzené občianske sebavedomie. Treba ho pestovať ďalej, neslobodno sa spoliehať na iných. Odpoveď teda znie celkom jednoducho, bola už na konci prvého dokumentu Verejnosť proti násiliu: „Vezmime ako občania svoje záležitosti do vlastných rúk!"

● J. ŠUTTA, Bratislava: Nie je to udržiavanie moci KSČ, keď pôsobila v prostriedkoch masovej informácie a ovplyvňovaní s

isti ľudia, čo v minulosti? Veď sú to istotne prevažne členovia KSČ...

– Bude na verejnosti a na nich, či si udržia, alebo získajú dôveru svojich divákov a poslucháčov. Bude to teda závisieť aj od občianskej verejnosti a aj od vás osobne. Od toho, akú dôveru si bude vedieť u vás tlač a masovokomunikačné prostriedky, a jej jednotliví zástupcovia, získať.

● A. JIŘÍK, Bratislava: Je v súčasnosti nutná a potrebná taká funkcia, akú má Karel Urbánek, teda funkcia generálneho tajomníka ÚV KSČ,

– V situácii politického monopolu jednej strany má funkcia generálneho tajomníka rozhodujúci charakter. V situácii politickej plurality, o ktorú usilujeme, a v ktorej by nemalo dochádzať k absolutizácii moci, je otázka stranickej hierarchie vnútornou otázkou jednotlivých strán. Je teda aj otázkou samotnej komunistickej strany, či si chce udržovať funkciu, s ktorou sa vo vedomí občanov spájajú najrozličnejšie pocity.

● F. DEMETER, Bratislava: Nemali by sa zastaviť osobné dôchodky, priznané po roku 1968? Veď sú to miliardové hodnoty z nášho národného hospodárstva... Čo nám prekáža, aby sme ich rozdelili tým, ktorí žijú na hranici minima? Nebol by to pre nich pekný darček k Vianociam?

– Teraz nesmie nastať pohon na tých, ktorí dostali osobné dôchodky. Bolo by však spravodlivé, keby sa jednotlivé prípady preverili. Dôležitejšie je ale vytvoriť pravidlá, aby už nikto nemohol neverejným spôsobom získať nejaké osobitné výhody.

● J. KRAJNER, Bratislava: Kedy sa začnú skúmať spôsoby, akými nadobudli naši bývalí vedúci predstavitelia svoje majetky? Nedávame im veľa času na to, aby stačili zahladiť svoje trestné činy? Budú odsúdení rovnako, ako všetci, ktorých súdili oni?

– Sme proti paušálnemu pohonu na terajších a bývalých vedúcich predstaviteľov, a to aj v majetkovej oblasti. Konkrétne podnety na preskúmanie legality zdrojov ich majetku treba podávať na

Generálnu prokuratúru SSR resp. ČSSR (v prípadoch, že možno vysloviť dôvodné podozrenie o porušení zákona).

● Š. IVANKOVIČ, Tvrdošín: Mzdového účtovníka u nás zaviazal riaditeľ mlčaním, takže nám – štrajkovému výboru – nemôže povedať, aké má kto platy. Má na to riaditeľ nárok?

– Je pravda, že zverejňovanie miezd a platov vedie k zbytočnému osočovaniu a konfliktom. V každom prípade však majú pracujúci nárok na to, aby sa dozvedeli, či sa v podniku dodržali a dodržiavajú dohodnuté pravidlá – napríklad v zmysle kolektívnej zmluvy – pri rozdeľovaní odmien a podielov.

● E. GERENČÁKOVÁ, Bratislava: Verejnosť proti násiliu si teraz vyrovnáva účty s komunistami tak, ako sa vyrovnávali účty v roku 1968. Veď doteraz nemohol mať nikto žiadnu funkciu bez toho, aby nebol člen KSČ. A pritom ju mnohí zastávali dobre, boli odborníci, statoční ľudia. Teraz ich odrovnávame, nik sa ich nezastane. Nie je to hrozné?

– Verejnosť proti násiliu sa od svojich počiatkov jednoznačne stavia proti „vyrovnávaniu účtov" s kýmkoľvek, vrátane komunistov: má to už vo svojom názve. Kritérium pre nás nie je červená legitimácia, ale charakter a schopnosti – bez ohľadu na stranícku príslušnosť. Zdôrazňujeme to na každom našom vystúpení, vo všetkých svojich dokumentoch.

● M. ADÁMY, Bratislava: Po otvorení hraníc do Rakúska budú ľahšie unikať špekulanti s dokladmi a finančnými potvrdenkami, aby mohli zakryť svoje špekulácie. Dá sa tomu nejako predísť?

– Ak takíto špekulanti odídu z republiky, bude tu aspoň viac pokoja. A ak tu zostanú, musia si uvedomiť, že každý podvod alebo špekulácia skôr, či neskôr, vyjdú najavo.

● M. MEHEŠOVÁ, Bratislava: Dnes bola v Bratislave inverzia kyalčníka strličitého 308 miligramov na meter kubický. Norma je 200... Nad celou Bratislavou. Ale do školy v prírode nemusia platiť deti z niektorých obvodov toľko, ako z ostatných? Veď zarábame takisto, dýchame to isté...

– Problém nie je v tom, aby sme platili rovnako za školy v prírode, ale aby tam naše deti vôbec nemuseli chodiť. To znamená „scivilizovať" našu ekonomiku tak, aby slúžila nám.

● VIERA KOLLÁROVÁ, Hlohovec: Už som svoju otázku telefonovala do Štúdia Dialóg, nik mi však neodpovedal. Pritom chcem zdôrazniť – od začiatku som hnutiu fandila. No teraz sa mi zdá, že zachádza do extrému. Prečo OF a VPN nedá vláde aspoň minimálny čas na solídnu prácu? Nezachádzame od jednej diktatúry do druhej?

– Vlády KSČ a NF mali štyridsať rokov času na solídnu prácu. Nevyužili ho. Nevyužíva ho ani súčasná vláda, s ktorou zaviedla všeobecná nespokojnosť: verejnosť vie dnes veľmi jemne odlíšiť medzi skutočnou prácou a zastieracím pokusom o drobné kozmetické úpravy. Vaša citlivosť voči diktatúram je pochopiteľná. Diktatúra sa však začína až od absolútneho a totalitného nároku na moc. A o tú VPN už len jej občianskou povahou nejde a nemôže ísť.

● ALŽBETA URSÍNOVÁ, Bratislava: Skončí sa konečne byrokratický prístup k oprávneným požiadavkám ľudí?

– Byrokratický prístup sa neskončí vyhlásením nejakého dekrétu. Máme v tejto oblasti, žiaľ, dávne historické tradície, a posledných dvadsať rokov k nim dosť pridalo čo do arogantnosti alebo jednoducho neschopnosti úradníkov. Nepochybne medzi pracovníkmi národných výborov aj inde existujú tiež slušní, obetaví ľudia. Pre budúcnosť je však rozhodujúce, aby oni i všetci ďalší, ktorí do správy obcí a miest, do vládnych a iných orgánov prídu, boli pod kontrolou verejnosti. Aby dostávali špätné väzby od slobodnej tlače a od zástupcov nezávislej verejnosti. Aby vedeli, že chybný krok neostane utajený, povýšenectvo, sa dostane na pranier. Rozhodujúce je to, aby služili úrady ľuďom a nie ľudia úradom. To všetko si však ešte len musíme vybojovať. **Pripravili: ZUZANA MLADÁ, MARTIN PODSTUPKA**

5/197

Roľnícke noviny - 6. 12. 89 - -1, 2-

Čo hovoria poľnohospodári na vytvorenie vlastnej politickej strany

Ráznejšie presadzovanie vlastných myšlienok

BRATISLAVA (od našich redaktorov) – Na nedávnom XI. celoštátnom zjazde JRD odzneli návrhy na vytvorenie vlastnej politickej strany, ktorá by hájila záujmy poľnohospodárov, potravinárov a vidieckych obyvateľov. V priebehu zjazdového rokovania už vznikol aj prípravný výbor. O tom, čo si myslia samotní poľnohospodári i občania o možnosti vytvorenia Československej strany poľnohospodárskej prezrádzajú ich nasledujúce názory.

DEZIDER ŽIAK, dôchodca z Nitry:

– Na sledovanie nášho vnútropolitického diania mám v týchto dňoch dosť času a tak som pozorne sledoval rokovanie XI. celoštátneho zjazdu JRD. Osobne by som ho bol odložil, alebo predĺžil aspoň o jeden deň, pretože v mnohom nemohol riešiť naliehavé otázky poľnohospodárstva v súčasnej situácii. Jedným zo svetlých bodov rokovania bolo vyhlásenie prípravného výboru Československej strany poľnohospodárskej. Keby som bol účastníkom zjazdu, bol by som zakričal v dnešných dňoch veľmi používané: To je ono! Veď, ktorá iná, ako poľnohospodárska strana môže v budúcnosti lepšie zastupovať záujmy tých, ktorí sa starajú o dostatok potravín pre každého z nás. Verím, že nová strana vyjde s jasným programom a po skončení búrlivého obdobia v našej spoločnosti začne plniť svoju funkciu v prospech poľnohospodárstva i celej republiky.

Ing. IVAN HALUŠKA, riaditeľ Strednej poľnohospodárskej školy v Liptovskom Mikuláši:

– Aktívne som sa podieľal na kolektivizácii nášho poľnohospodárstva, roky pôsobím v poľnohospodárskom školstve a sústavne sledujem dianie v poľnohospodárstve i v celej spoločnosti. Na základe týchto skúseností prehlasujem, že myšlienku založiť takúto stranu vítam a budem ju podporovať. Okrem iného aj preto, že my, vychovávatelia poľnohospodárskeho dorastu, nemôžeme byť s doterajším stavom vo vytváraní podmienok

(Pokračovanie na 2. str.)

(Dokončenie z 1. str.)

pre napĺňanie nášho poslania spokojní. Upozorňujem na to dobrých dvanásť rokov, no zatiaľ márne. S rozpakmi som sledoval rokovanie nedávnej konferencie členov JRD okresu Liptovský Mikuláš, ktorá mi pripadala ako zasadanie mládežníkov päťdesiatych rokoch. Napriek značným problémom vo výrobe i v iných oblastiach života JRD, vrátane poľnohospodárskeho školstva sa o nich hovorilo málo a už vôbec nie tak, aby odzrkadľovali reálnu situáciu. Chválenie sa výsledkami nie je motorom progresu. Preto som za založenie Československej strany poľnohospodárskej, ktorá v pluralitnom politickom systéme bude mať príležitosť presadzovať oprávnené požiadavky agrokomplexu.

JOZEF PRASLIČKA, vedúci výroby závodu Mäsového priemyslu v Ružomberku, okres Zvolen:

– Som za založenie Československej strany poľnohospodárskej i za to, aby do jej radov vstupovali aj pracovníci potravinárskeho priemyslu. Pre naše národné hospodárstvo je nevyhnutné, aby sa potravinársky priemysel urýchlene a koncepčne modernizoval. Myslím si, že založením strany mohli by sme svoje požiadavky presadzovať ráznejšie.

Ing. FRANTIŠEK FLOREK, predseda JRD Liptovské Hole v Kvačanoch, okres Liptovský Mikuláš:

– Podporujem založenie strany. Je to nová, ale veľmi zaujímavá príťažlivá myšlienka. Okamžite zvoláme aktívy pracovných kolektívov, aby sme ľuďom vysvetlili jej poslanie a aby každý mohol vyjadriť svoj názor. Osobne si myslím, že takáto strana bude potrebná a bude prínosom.

Ing. GEJZA SZIROVECZ, predseda JRD Pokrok v Boli, okres Trebišov:

– My poľnohospodári vítame úsilie všetkých tých, čo sa úprimne snažia vytvoriť predpoklady pre lepšie obhajovanie našich záujmov v spoločnosti a vo vláde. Takéto ciele by mala mať zrejme i novonavrhovaná Československá strana poľnohospodárov. Zatiaľ ale, kým nie je presne stanovený jej program ani stanovy, ťažko sa môžem jednoznačne k tomu vyjadriť. Myslím si však, že keď bude táto strana založená, určite to bude potrebné dať do súvislosti s terajším Zväzom družstevných roľníkov a vymedziť ich pole pôsobnosti.

Zasadnutie prípravného výboru Čs. strany poľnohospodárskej

Zjazd predo dvermi?

VŠEMINA (jds) – V hoteli Slušovice vo Všeminách, okres Gottwaldov, zasadal včera prípravný výbor Československej strany poľnohospodárskej. Zaoberal sa organizačným postupom zakladania základných organizácií. Zároveň pripravil programové vyhlásenie i návrh stanov. (Oba dokumenty uverejnia Roľnícke noviny v najbližších dňoch.) Snahou výboru je pripraviť zjazd tejto strany už do dvoch mesiacov. Predchádzať mu budú okresné konferencie.

Prípravy na zjazd Strany demokratického socializmu

V záujme zníženia napätia

Bratislava (Práca) – Člen Predsedníctva a tajomník MV KSS v Bratislave Jozef Vaculík, poverený vedením Predsedníctva a Sekretariátu MV KSS sa stretol v nedeľu s predstaviteľmi Koordinačnej skupiny pre založenie Strany demokratického socializmu Igorom Cibulom a Ladislavom Hoffmannom, aby prerokovali aktuálne otázky súvisiace so súčasnou politickou situáciou. Informovali sa o krokoch, ktoré podnikajú v týchto dňoch v záujme zníženia vnútropolitického napätia. Osobitnú pozornosť venovali situácii v hlavnom meste SSR – Bratislave.

Zhodli sa na stanovisku, že takáto výmena názorov ako jedna z foriem celospoločenského dialógu prispieva k hľadaniu ciest na obnovu socializmu na demokratických princípoch.

Strana demokratického socializmu ako vznikajúca nová politická strana začala prípravy svojho ustanovujúceho zjazdu. V jej programe budú vyjadrené princípy demokratického socializmu, pluralitné zásady politického systému, predstavy o reforme ekonomiky s uplatnením všetkých foriem vlastníctva, ako aj názory na palčivé problémy životného prostredia, kultúry a ostatných sfér života spoločnosti. Program novej strany bude podriadený potrebám a záujmom robotníkov, roľníkov, inteligencie a mládeže, v ktorej strana vidí svoju budúcnosť.

V súvislosti s vytváraním Strany demokratického socializmu (SDS) vzniká jej organizačná štruktúra. Koordinačná skupina pre založenie SDS sa obracia na všetkých záujemcov o členstvo v novej strane, aby sa písomne prihlásili na adresu: Koordinačná skupina SDS, dr. I. Cibula, Bratislava, Žižkova 18, tel. 312 004. (rp)

7/197

Znevažujúce autoritárske slová odmietame

V stredu 29. novembra 1989 bol v denníku Smena uverejnený autentický rozhovor redaktora Smeny s dvoma predstaviteľmi Právnickej fakulty UK v Bratislave. K rozhovoru zaujalo stanovisko Predsedníctvo ÚV SSO dňa 30. 11. 1989, ktoré bolo o dva dni neskôr v denníku Smena uverejnené. K zmienenému článku zaujal stanovisko aj člen MV SSO Jozef Dubníček a poslal ho so žiadosťou o uverejnenie šéfredaktorovi denníka Smena:

Oceňujem objektivitu s akou uverejňujete na stránkach vášho denníka postoje našich občanov k súčasnému dianiu.

Myslím si, že osobitne v týchto chvíľach by každý, s demokraciou statočne zmýšľajúci človek, mal byť objektívny, čestne si priznať aj chyby a najmä spravodlivo hodnotiť uplynulé obdobie. Obzvlášť sa to dotýka ľudí, ktorí „boli pri tom". Preto ma veľmi nepríjemne prekvapil postoj dekana Právnickej fakulty UK v Bratislave, člena Predsedníctva SNR a predsedu jej Ústavnoprávneho výboru profesora JUDr. Andreja Bajcuru, CSc., ktorý v článku „Rozhodne Federálne zhromaždenie" z 29. 11. t. r. na poznámku vášho redaktora Ľ. Lazového — „Povedali ste, že KSČ je jedinou politickou stranou v Národnom fronte, ktorá má svoj program jasne sformulovaný..." o. i. povedal:

„Ostatné strany prakticky podporujú program KSČ, podieľajú sa na ňom. Ich vlastný program nie je úplný, nie je široký. Im sa veľmi ľahko žilo, za nič nezodpovedali, len sa v podstate pridávali, mali miesto všade a pomaly majú viac úľut ako členov vlastnej strany."

Ako dlhoročný funkcionár Strany slovenskej obrody považujem tieto slová pána Bajcuru za znevažujúce, autoritárske a popierajúce celospoločenskú snahu o tvorivý dialóg. Ak má táto krajina vyjsť z celospoločenskej krízy, musia si už konečne niektorí ľudia uvedomiť, že dialóg sa môže uskutočniť len za predpokladu, že zasadneme za okrúhly stôl všetci, ako rovný s rovným. Priznanie pána Bajcuru (v ďalšej časti článku), že „určite je na vine i druhá strana" považujem za nepostačujúce. Kto iný by mohol byť ešte vinný? Dnes už predsa vie každý jednoduchý človek, tobôž by to mal vedieť vysokoškolsky vzdelaný akademický funkcionár a spoločensky vysoko angažovaný občan, že hegemonistické postavenie KSČ v Národnom fronte neumožňovalo prejaviť sa nielen členom iných strán, ale ako to dnes poctivo priznávajú aj mnohí komunisti, ani jej vlastným, inak zmýšľajúcim členom, ako diktovalo predchádzajúce vedenie KSČ.

Naša strana nemalá možnosť rozširovať svoju členskú základňu, preto k invektíve pána Bajcuru, že máme viac úľut ako členov strany, sa nevyjadrujem. Chcem ho len ubezpečiť, že by pre verejnosť bola zaujímavejšia informácia o počte šesťsto-trinástok a inom majetku KSČ. Občania nášho štátu s uspokojením prijali oznámenie o odovzdaní privilegovaných stranických sanatórií verejnosti.

Očakávame, že tento trend bude pokračovať, a že proklamované heslá o rovnosti všetkých občanov nášho štátu bez ohľadu národnostnej, politickej, náboženskej, či inej spoločenskej príslušnosti budú naplnené činmi.

Čo nedopustiť

ĽUBOŠ KRÍŽ

Dnes v našej strane čoraz naliehavejšie zaznieva slovo diferenciácia. Áno, jednota je dôležitá, ale aby sme sa mohli zjednotiť, musíme sa rozdeliť. Prvým predpokladom uzdravujúceho rozdelenia je dištancovať sa od tých, ktorí stranu zradili nielen v týchto dvoch týždňoch paralyzovaným postojom, ktorý vyplýval z toho, že vždy boli navyknutí iba na inštrukcie a nie na samostatné riešenie problémov, ale už dávno v minulosti. Čím? Tým, že v pokrivenej morálke sa zaujímali najmä o svoje záujmy a záujmy tých, ktorí ich do funkcie dosadili. Vytvorili reťaz, v ktorej bolo málo miesta pre toho, kto mal svoju česť, svoje názory, kto pranieroval tieto praktiky natoľko vzdialené od ideálov marxizmu-leninizmu.

Ako sa od nich dištancovať?

Odpoveď na túto otázku je dnes rozhodujúcim riešením hlbokej krízy našej strany a zásadnou podmienkou, aby strana, čestní komunisti získali stratený kredit a verejnosť s nimi opäť rátala ako s reálnou súčasťou spoločnosti, ktorá chce súťažiť so všetkými humanistickými hnutiami v našej vlasti.

Jediný spoľahlivý dištanc je vysloviť im nedôveru a postarať sa o to, aby z volených orgánov strany všetkých stupňov odišli skompromitovaní ľudia, ktorí mali priamy vplyv na deformácie v strane a v spoločnosti, aké sme všetci zažili.

Onedlho sa zídu mimoriadne zjazdy KSČ a KSS. Od nich závisí všetko. Ak však prijmú polovičaté uznesenia, ak sa ukáže, že nezhodnotia s dostatočnou hĺbkou a pravdivosťou uplynulú etapu, ak neodhalia vinníkov a príčiny krízy, ak neprijmú akčné opatrenia, ktorým budú komunisti i ostatní občania dôverovať, kríza v strane sa môže tragicky prehĺbiť.

Kedy sa tak môže stať? Keď na zjazd nebudú zvolení čestní delegáti, ktorí budú skutočne zastupovať stranícke kolektívy. Vtedy, ak pripustíme, že voľba delegátov bude manipulovaná tými predstaviteľmi strany, ktorí stratili dôveru a usilujú sa udržať si neudržateľné pozície v strane. Neuvedomujú si však, že svojím počínaním a falzifikáciou informácií by hnali stranu do záhuby. To nesmieme dopustiť!

Preto obraciame pozornosť všetkých komunistov na výzvu Vráťme česť strane, ktorú sme spoločne s niektorými slovenskými novinami uverejnili 1. decembra. Vyzývame na zakladanie akčných výborov v základných organizáciách, ktoré budú základom vybudovania novej kádrovej a organizačnej štruktúry strany. Ich hlavnou úlohou by malo byť vyvolať akciu pred mimoriadnymi zjazdmi strany. Dištancovať sa od diskreditovaných členov orgánov, výborov a aparátu. Navrhovať delegátov na mimoriadne zjazdy. A to aj za cenu, že sa bude postupovať neštandardne. To znamená, nech sa tipy na vhodných čestných, revolučne zmýšľajúcich a konajúcich kandidátov na delegátov dostanú na rokovania okresných konferencií počas tohto víkendu, ak je to ešte možné, nech sa obnovia aj voľby delegátov na ich rokovania. Aby sa vytvorili počas rokovania okresných konferencií široké demokratické komisie z delegátov, ktoré z návrhov akčných výborov ZO KSS vyberú a predložia delegátov na mimoriadne zjazdy. Aby medzi nimi neboli ľudia pozväzovaní s deformáciami minulosti!

Kriticky sa možno postaviť aj k pasáži Oznámenia všetkým členom a kandidátom KSČ, ktoré vydalo Predsedníctvo ÚV KSČ v sobotňajších novinách, kde sa hovorí, že voľby nových okresných a krajských orgánov sa uskutočnia až na riadnych konferenciách pred XVIII. zjazdom KSČ. To môže byť neskoro! Nič delegátom konferencií nebráni, ak už nebudú voliť celé nové okresné orgány, aby aspoň vyslovili nedôveru tým členom orgánov, ktorí morálne zlyhali a zhadzujú kredit celej strany. Za nich treba kooptovať do okresných a krajských orgánov ľudí nových s čistými rukami, čestným srdcom a zdravým rozumom.

To všetko treba robiť rýchlo, zásadne a nebojácne. Avšak s pocitom spravodlivosti, aby sme aj tu diferencovali. Pretože aj v orgánoch strany i v stranícom aparáte je časť ľudí, ktorí si kredit zachovali, funkcie nezneužívali, ktorí majú predpoklad aj naďalej v strane pracovať. Nedopustíme, aby sa za nich skrývali skutoční vinníci a pomýlili stranícku verejnosť prevrátením kabátov. Strana sa musí očistiť a pokračovať v ďalšej ceste čistá. Inak dôveru neziskal

Verím, že sa strana spamätá z traumy, do ktorej sa dostala predovšetkým vlastnou vinou. Iba preto, že nenašla dostatok morálnej sily postaviť sa proti tým, ktorí vo všetkých jej mechanizmoch šírili strach a najviac si cenili pokoru a poslušnosť. Prikazovacie maniere sa rozrástli do absurdných rozmerov. Aby sa kryli feudálne rozmary jednotlivých cézaromanov, zhŕňajúcich pozemské statky a horliacich za abstraktné ideály, vytvoril sa v strane morálny, kádrový i organizačný mechanizmus, ktorý mal sa skutočnou marxisticko-leninskou stranou málo spoločného. Vývoj sa v strane nielen zastavil, ale nastal celkový úpadok. Skutočná morálka sa dostala na spodné priečky hodnotovej hierarchie.

Včera začali do redakcie prichádzať signály o tom, že myšlienka zakladania akčných výborov strany sa ujíma. V okresoch a mestách sa komunisti živo zaujímajú o možnosť priamych volieb. Doba si žiada neštandardné postupy. Zabráňme skompromitovaným silám v strane ich potlačiť! Ak sme doteraz v strane reagovali na udalosti a krízu neadekvátne, je ešte čas. Nie síce veľa. Ale čas do rokovania mimoriadnych zjazdov nepremárnime. Využime ho na očistu a začiatok pôsobenia nových síl v strane. Takých, ktoré si uvedomili, že slová boj, zápas patria nenávratne minulosti. Dnes obstojí len slovo súť až. A v nej má miesto len človek čestný, múdry. A práve taká strana. Aj tá naša, komunistická.

Pravda - 6. 12. 89 - -1, 2 -

POLOVIČATOSŤ JE NEPRÍPUSTNÁ

Banská Bystrica / Prešov – S čerstvými informáciami o situácii v straníckych organizáciách Stredoslovenského a Východoslovenského kraja sa prihlásili naši redaktori.

Aktív komunistov Stredoslovenského kraja, ktorý sa uskutočnil v pondelok 4. decembra t. r. v Banskej Bystrici za prítomnosti zástupcov Demokratického fóra komunistov, mal výrazne pracovný charakter. V mimoriadne živej, takmer trojhodinovej diskusii neraz zaznela požiadavka konať rýchlo, avšak múdro, aktívne.

V diskusii odznelo nejedno konštruktívne slovo. Napríklad Šimon Svitok zo základnej organizácie KSS v Cigli okrem iného vyslovil podnetnú myšlienku: „Jednoznačne si musíme uvedomiť, že ak budeme vystupovať medzi nestraníkmi, musíme zaujať trochu iné stanovisko ako medzi členmi strany."

Vysvetlil aj prečo. Nejde tu v žiadnom prípade o dvojakú tvár. Ak budeme hovoriť s komunistami, musíme vedieť, kto je aký komunista. Keď budeme vystupovať medzi nestraníkmi, tak nám nepomôže hovoriť v takom zmysle slova, že ja som, súdruhovia, vystupoval proti funkcionárom, ale som nepochodil.

„My sme doteraz hlásali o demokracii, o pluralizme, ale všetko polovičato. Stále hovoríme polovičato," povedal na predvčerajšom aktíve komunistov Stredoslovenského kraja Šimon Svitok.

Polovičatosť je skutočne neprípustná. Veď to napokon nemá ani logickú súvislosť. Ak vyslovíme raz slovo, za ktorým sa prirodzene čaká konkrétny čin, a ten neprichádza, načo sme to podnecujúce slovo povedali? Takáto myšlienka na spomínanom aktíve zaznela neraz. Prvoradý je čin. Rozumný, všestranne prospešný, a nielen sypať si popol na hlavu.

□ □ □

Nikomu iste neušli zatiaľ len akési výkriky v tlači, rozhlase a televízii o tom, čo sa deje na východnom Slovensku. Zvláštnou kapitolou tejto témy sú pomery v Prešove. Viem, že dlhé roky skutočný stav tunajších vecí bol tabu, pretože – a to platí dodnes – nitky viedli až k Vasilovi Biľakovi, poslancovi za Prešov v najvyššom zastupiteľskom zbore.

Aj v Prešove verejnosť dostali do pohybu študujúci vysokoškoláci, možno aj tým, že dokázali zabezpečiť pre každého záujemcu z podnikov rozmnoženie videokaziet s nahrávkami zo 17. novembra t. r. Neskôr sa vytvorila občianska iniciatíva Verejnosť proti násiliu. Tá dnes má už jednu miestnosť v budove Parku kultúry a oddychu s priamym telefónnym spojením. Vysokoškoláci a verej-

(Pokračovanie na 2. strane)

(Dokončenie z 1. strany)

nosť sa na mítingoch zhodli na svojich miestnych požiadavkách – o. i. na odstúpení Predsedníctva OV KSS, odňatí poslaneckých mandátov V. Biľakovi a Jaroslavovi Hlinickému a proti zamýšľanej výstavbe atómovej elektrárne v Kecerovských Pekľanoch. To, ako sa riešila, dlho a vyhýbavo, prvá z nich, vyvolávalo veľké napätie. Napokon predsedníctvo na čele s vedúcim tajomníkom Michalom Paradom vydalo 30. novembra vyhlásenie, že odovzdáva svoje funkcie plénu OV KSS. To na svojom mimoriadnom zasadaní 4. 12. – žiaľ, uzavretom i pre novinárov – prijalo rezignáciu a zvolilo nové predsedníctvo, ako aj Štefana Rusnáka (bol jediným mandátom pri voľbe) za vedúceho tajomníka OV KSS do mimoriadnej okresnej konferencie KSS, zvolanej na 10. 12.

Všeobecne prevláda v Prešove akási nedôvera k prebiehajúcim zmenám. Nielen kádrovým. Mnohí vyčkávajú so zaujatím svojho stanoviska a nechápu situáciu, ktorá je radikálne nová a umožňuje maximálnu samostatnosť. Niet sa čo čudovať. Bývalé predsedníctvo OV KSS sa vyhýbalo priamemu kontaktu. Len hovorilo o potrebe dialógu, ale nevstúpilo doň ani s občianskou iniciatívou (na rozhovoroch od 27. novembra na pôde OV NF SSR ho zastupovala iba vari tretia garnitúra funkcionárov, vedená vtedajším tajomníkom OV NF SSR Š. Rusnákom), ba ani s členskou základňou KSS v okrese. A tak aj otázky napr. existencie Ľudových milícií alebo ZO KSS na pracoviskách sa riešia len akademicky – vyjadrením generálneho tajomníka ÚV KSČ zhrnutého do slov: „Nedáme si ich." No nik sa nepýta príslušníkov LM či členov ZO KSS, či chcú pokračovať v takejto činnosti, čo im dosiaľ dala a aký význam tohto všetkého vidia. Týka sa to aj inej požiadavky verejnosti – odovzdania veľkolepej, asi 2-ročnej budovy OV KSS na iné účely. Stávať pohlým tak, že bola postavená za straníckе príspevky, nie je čestné, lebo nik sa obyčajných komunistov nepýtal, či chcú práve taký parádny objekt. Urobiť z nej baštu kancelárií už nielen pre OV KSS, ale pre všetky spoločenské organizácie okresu, to tiež nie je ono. V Prešove chýba dôstojný Dom pionierov a mládeže, ale i Ľudová škola umenia zápasí s nedostatkom i roztrúsenosťou vyučovacích priestorov, ba aj tunajšie fakulty by si s týmto objektom pomohli. Gesto skromnosti, prihlásenia sa k už dávno proklamovanému boju proti byrokracii by podľa mňa v tejto chvíli okamžite zabralo vo verejnej mienke.

Včerajšie zasadanie ONV nevyriešilo žiadne zásadné otázky. Ukázalo sa, že bolo zvolané unáhlene, bez dôkladnej prípravy a bolo prerušené. Opäť sa zíde tento piatok a vyrieši najmä obsadenie rozhodujúcich funkcií.

Proces v Prešove prebiehajúcich zmien je rozporuplný. To všetko ukazuje na jedno, ako bol a je vývoj v okresoch zošnurovaný príkazmi zhora, a to nielen pokiaľ ide o KSČ. Otvoriť dvere pre maximálnu samostatnosť by bolo vari prvým krokom k reálnym zmenám.

Pripravili:
MILOŠ NIEDERLAND,
JOZEF JUBČIŠIN

Budú zákony opäť platiť pre všetkých?

KORUPCIA nekontrolovanej moci

V podmienkach stalinského modelu budovania socialistickej spoločnosti – ktorý sa špecificky uplatňoval aj v československých podmienkach – sa neveľmi dbalo na dosiahnutie súladu medzi tým, čo je v právnych normách uvedené, deklarované, a medzi tým, čo sa v právnej praxi realizuje. Tak to bolo aj so zásadou rovnosti všetkých občanov pred zákonom. Jej porušovanie v praxi súvisí priamo so spôsobom, organizáciou a výkonom politickej a ekonomickej moci v štáte a spoločnosti. Skutočné centrá moci reprezentované stranícko-byrokratickou štruktúrou totiž nepodliehali efektívnej kontrole ani zo strany iných mocenských orgánov a už vonkoncom nie priamo zo strany občanov alebo ich organizácií. A nekontrolovaná moc vždy viedla a zákonite vedie k jej zneužívaniu, ktoré môže vyústiť jedine do korupcie zachvacujúcej všetky oblasti života spoločnosti. Takáto mocenská základňa priamo vytvára predpoklady na vznik najróznejších privilégií tých jednotlivcov, ba i celých skupín, ktorí sú sami priamo buď nositeľmi nekontrolovanej moci, alebo sa v určitej podobe na nej sprostredkovane podieľajú. A práve zneužívanie moci, korupcia a existencia privilégií sú najhlavnejšími prekážkami uplatnenia zásady rovnosti všetkých občanov pred zákonom. Jej porušovanie sa vyskytovalo v československom právnom poriadku prakticky vo všetkých právnych odvetviach, kde občan vystupuje ako subjekt právnych vzťahov.

Vari najvypuklejšie sa zásada rovnosti občanov pred zákonom porušovala v súvislosti s neoprávneným obohacovaním sa na úkor spoločnosti a so získavaním ďalších, osobnou prácou nezaslúžených majetkových výhod. V tom sa najtypickejšie prejavovalo zneužívanie moci v období stagnácie. Osobné obohacovanie sa morálne nepevných nositeľov moci umožňovalo, ba uľahčovalo ešte to, že boli úzko zviazaní s orgánmi trestnoprávneho postihu (často v úplne nadriadenom postavení), tak si mohli vytvoriť predpoklady na to, aby sa za svoje protiprávne činy nemuseli trestnoprávne zodpovedať. Ak už v jednotlivých prípadoch nebolo možné tejto zodpovednosti celkom uniknúť, tak sa aspoň dosiahlo, aby sa dopad právnych sankcií zmiernil najmä tým, že nemuseli vracať neoprávnene získané majetky, prípadne majetkové hodnoty.

● NOMENKLATÚRNA IMUNITA?

Východiskom pre takéto praktiky bolo uznesenie Sekretariátu ÚV KSČ, podľa ktorého orgány začínajúce trestné stíhanie proti osobám nachádzajúcim sa v „nomenklatúre", boli povinné príslušnému straníckemu orgánu oznámiť túto skutočnosť. Na tomto by ešte nemuselo byť nič neobvyklého, keby to povedzme KSČ ako vládnúca strana vyžadovala z dôvodov súvisiacich s možným zastavením členstva v KSČ, prípadne iným straníckym postihom. V priebehu mnohých rokov sa, však na tomto základe rozvinuli úplne iné postupy. V danej mocenskej štruktúre a pri používaní stalinských či neostalinských metód uplatňovania vedúcej úlohy strany sa prostá oznamovacia povinnosť zdeformovala tak, že dosť často sa z nej, v závislosti od konkrétnych podmienok v tomktorom okrese či kraji, vyvinulo viacmenej udeľovanie súhlasu, a to ani nie zo strany straníckeho orgánu, ale iba predstaviteľa byrokratického straníckeho aparátu. Takýmito cestami sa nezriedka dosahovala a zabezpečovala „trestnoprávna imunita" pre určité osoby, resp. skupiny osôb. Konkrétne tak bolo možné „vytriediť" mnoho trestných prípadov ešte pred ich začatím. A aj keď sa trestné stíhanie už začalo a prípadne sa vec dostala pred súd, vzhľadom na neexistenciu efektívnych záruk súdcovskej nezávislosti nebolo ešte nemožné dosiahnuť prostredníctvom ovplyvňovania súdcov pre určité osoby (na ktorých bol „vyšší" záujem) zmiernenie postihu alebo aj oslobodenie či vyňatie spod obžaloby prekvalifikovaním obvineného na svedka a pod.

Z naznačených dôvodov sa potom síce viacero trestných procesov začalo, prebiehalo a aj skončilo, pravda, už so „zúženým" okruhom obvinených a odsúdených. Nejde len o dnes už známy prípad Babinský a spol., ale aj iné, napríklad prípad Rasocha, Zelík, Kováč, Zlatokov, Mladoboleslavské automobilové závody, Intercoop, Radošinka a celý ďalší rad ďalších. A koľko prípadov trestnej zodpovednosti vôbec nikdy ani pred žiadny súd práve zo spomenutých dôvodov nedošlo? Túto situáciu vystihuje dosť rozšírený názor medzi pracovníkmi justície, že keby sa nekompromisne uplatňoval princíp socialistickej zákonnosti, tak by sme prakticky skoro v každom okrese republiky mali taký prípad ako Babinský.

● DRAHÉ VILY ZA LACNÉ PENIAZE

Neoprávnené obohacovanie a statočnou prácou nepodložené hromadenie majetku jednotlivcami, ktoré je priamo spojené so zneužívaním osobnej moci, nemusí mať vždy a ani nemá podobu trestného činu či prečinu, za ktorým by musela vždy nasledovať trestnoprávna zodpovednosť. Bola rozvinutá celá dômyselná paleta foriem, metód a spôsobov – najmä v posledných dvadsiatich rokoch – ktoré vedú k efektívnemu obohacovaniu sa bez porušenia trestnoprávnych noriem. Ide o celý rad prípadov protiprávneho obohacovania sa na úkor spoločnosti, keď sa porušujú „iba" normy občianskeho, pracovného, prípadne finančného práva.

Dosť veľkú a v praxi frekventovanú skupinu predstavujú viaceré prípady nadobudnutia nehnuteľností (výstavbou alebo kúpou), najmä rodinných domov, lepšie povedané víl, za nápadne výhodných podmienok u najróznejších úľav. Pritom tieto podmienky boli zrejme takto stanovené práve v priamej závislosti od funkcie vykonávanej nadobúdateľom či jeho príbuzným. Sú známe, a to aj orgánom právnej ochrany, viaceré prípady, keď vysoký funkcionár odkúpil vilu od štátu, pričom ešte pred kúpou bol objekt za mnoho stotisíc korún zrenovovaný zo štátnych prostriedkov a kupujúci zaplatil kúpnu cenu, ktorej výška nedosahovala dokonca ani polovicu výšky investovaných prostriedkov. Pritom je kúpa podložená riadnou kúpnou zmluvou s úradným odhadom ceny stavby a je riadne registrovaná na štátnom notárstve. Teda navonok je všetko v poriadku. Samozrejme, len navonok, lebo takáto zmluva je od začiatku neplatná pre svoj rozpor s príslušnou normou Občianskeho zákonníka a majetkovú hodnotu ako neoprávnený majetkový prospech treba vydať tomu, na úkor koho bol získaný, teda štátu.

Špecifickou skupinou prípadov získavania majetkových hodnôt, a teda obohacovania sa, sú obdarovania funkcionárov pri najróznejších príležitostiach, najčastejšie pri príležitosti okrúhlych narodenín. Pritom medzi darmi nechýbali farebné televízory, práčky, chladničky, cenné obrazy, umelecké pamiatky a pod. Nie je bez zaujímavosti, že darcovia vecné dary obyčajne nefinancovali zo svojich vlastných osobných prostriedkov, ale z podnikových, družstevných či štátnych.

● NA MINISTERSKÉ ODVOLANIA AJ S NEDOSTATOČNÝMI?

Veľmi nenápadne, ale na citlivom úseku dochádzalo k narušovaniu právnej rovnosti občanov pri uplatňovaní práva na vzdelanie, najmä na vysokých školách. Spoločensky žiaducim výsledkom prijímacích pohovorov na vysoké školy by malo byť prijatie najschopnejších a najtalentovanejších študentov. Nebolo to vždy tak. Dokonca aj keď sa na fakultách podarilo viac-menej dodržať kritérium kvality (ani tam to vždy nebolo bezvýnimočne), v rámci odvolacieho a najmä tzv. ministerského pokračovania sa nezriedka prijali uchádzači oveľa nekvalitnejší než tí, čo boli odmietnutí. Napríklad v tomto školskom roku bolo len na Právnickú fakultu UK prijatých na ministerské odvolanie celkove 74 poslucháčov, pričom vyše polovica z nich mala na pohovoroch jednu nedostatočnú, niekoľkí dve a dokonca tri nedostatočné. Pritom celý rad výborných študentov nebol prijatý. Vieme, že takýto postup nemožno pripísať len na vrub ministerstva školstva, ale nitky zrejme vedú k oddeleniu školstva a vedy ÚV KSS, ktoré bezprostredne ministerstvo riadi a zneužíva aj v tomto smere svoje mocenské postavenie.

● ZA PRAVDU NA SLEPÚ KOĽAJ

V neposlednom rade treba sa zmieniť ešte o privilégiách v oblasti dôchodkového zabezpečenia, alebo lepšie povedané o takzvaných osobných dôchodkoch. Socialistická spoločnosť si má vážiť a aj formou starobného dôchodku odmeniť pracovníkov na základe princípu pracovnej zásluhovosti. Je však v súlade s týmto princípom – ktorý je jadrom sociálnej spravodlivosti – taká skutočnosť, keď napríklad bývalý vysoký funkcionár ÚV KSČ má stanovený starobný dôchodok sumou prevyšujúcou 10 000 Kčs mesačne?

Napokon všetky tieto veci a ešte mnoho iných sú všeobecne známe. Vedeli o nich občania, vedeli o nich aj komunisti. Státisíce radových komunistov, práve tak ako milióny našich občanov nestraníkov, boli a sú takýmto počínaním niektorých nositeľov moci spravodlivo rozhorčení, pretože s takýmito praktikami nemajú nič spoločné. A keď niektorí našli odvahu verejne poukázať na tieto nešváry i na tých, ako hovoril Lenin, „dárebákov" vo vlastnej strane, boli za to prenasledovaní, šikanovaní a odstavovaní od akéhokoľvek čo i len potenciálneho vplyvu na chod politiky. Preto vedie jasná deliaca čiara medzi státisícami mravne neskazených komunistov, ktorí sú nositeľmi vysokých mravných a ľudských hodnôt spojených s ideálmi naozaj vedeckého socializmu, a tými, ktorí mravne spustli, prepadli mocenskému a „mamonárskemu" ošiaľu a hrubo zneužívali svoje mocenské postavenie, na ktoré sa vďaka jestvujúcemu „nomenklatúrnemu" obsadzovaniu funkcií spravidla dostali samozvaným spôsobom, postrádajúc kompetentnosť, patričné schopnosti a základné mravné hodnoty.

Na strane rozhorčených i podvedených sa ocitá aj veľká väčšina právnikov aj napriek tomu, že sa títo protispoločenské javy prejavovali v oblasti práva, v oblasti ich činnosti. Pravda je aj to, že tieto javy mali hlboké korene a primárne príčiny v mimoprávnej oblasti. Všetci čestní a statoční právnici, nech už pôsobili na ktoromkoľvek úseku spoločenskej činnosti, veľmi ťažko znášali krivenie elementárnych zásad socialistického právneho poriadku. Úplná väčšina našich právnikov správne chápe širšie spoločenské súvislosti dnešného diania, je pripravená vynaložiť všetko úsilie, v neposlednom rade aj v záujme dôsledného uplatňovania zásady rovnosti všetkých občanov pred zákonom, bez ohľadu na ich mocenské postavenie či funkčné zaradenie.

Prof. JUDr. JÁN LAZAR, DrSc.,
predseda Jednoty
slovenských právnikov

Práca - 5. 12. 89 - 12/49 -6-

Po dvoch rokoch s Ing. Jaromírom Matějkom

V auguste až decembri 1987 sme uverejňovali 32-dielny rozhovor s Ing. Jaromírom Matějkom, námestníkom ministra vlády ČSSR, tajomníkom Vládneho výboru pre otázky plánovitého riadenia národného hospodárstva, v ktorom sme rozoberali zásady nového hospodárskeho mechanizmu a pýtali sme sa na možné problémy pri jeho postupnom uplatňovaní v praxi. Po dvoch rokoch sme Ing. Jaromíra Matějku opäť navštívili.

EKONOMIKA CEZ PRIEPASŤ NESKÁČE

NEÚSPEŠNÉ POKUSY Z MINULÝCH ROKOV, NEDÔSLEDNOSTI AJ V POSLEDNÝCH DVOCH

Ako vidí problémy s odstupom času, po prvých praktických krokoch k ekonomickej reforme? Rozhovor sme začali ešte pred 17. novembrom, dokončili 1. decembra.

● Keď sme pred dvoma rokmi končili náš seriál, upozornili ste, že pri prestavbe sa nemožno vyhnúť ani chybám či nedokonalým riešeniam. Ktoré zamýšľané zásady bolo odvtedy treba poopraviť a prečo?

– Najskôr by som chcel poďakovať redakcii slovenskej Práce, že sa vysvetľovaním prestavby hospodárskeho mechanizmu sústavne a systematicky zaoberá, že ju pomáha prebojúvať, pričom ju nielen objasňuje ale získava pre ňu pracujúcich. Nebáli ste sa publikovať aj to, čo iné redakcie, napríklad česká Práce, odmietali. Upozorňovali ste aj na konkrétne úskalia a prehmaty pri jej praktickej realizácii.

● Ktoré zo zásad zamýšľanej prestavby budeme musieť opraviť a prečo? Časť teoretikov tvrdí, nedávno sa v tomto zmysle vyjadril aj riaditeľ prognostického ústavu ČSAV Valtr Komárek, že pripravená reforma nepovedie k trhovému mechanizmu, lebo je to zmäkka kompromisov. Aký je Váš názor?

– Základné dokumenty prestavby hospodárskeho mechanizmu boli spracované pred vyše dvoma rokmi, symbolicky povedané v dobe temna. Je prirodzené, že v týchto podmienkach sa v dokumentoch pollačilo veľa pokrokového a pod tlakom riadiacich štruktúr sa do nich dostali prvky, ktoré sú cudzie skutočnej hlbokej ekonomickej reforme, akú potrebujeme. Je síce pravda, že v týchto dokumentoch sa hovorí o zameniteľnosti meny, o trhu peňazí, o rovnoprávnosti všetkých hospodárskych subjektov, o demonopolizácii ekonomiky, o rušení stredných článkov riadenia, o rušení územných medzičlánkov, o odstránení akejkoľvek formy ukazovateľového byrokratického riadenia, hovorí sa v nich o aktívnej úlohe cien a hodnotových nástrojov riadenia vôbec, teda aj o podmienkach nevyhnutných pre plnokrvný trh. Hovorí sa v nich tiež o nevyhnutnosti obnovy menovej rovnováhy. Súčasne však rad týchto pozitívnych zámerov je v dokumentoch prehlušený zvyškami administratívneho riadenia, ktoré tvrdošijne presadzovali centrálne štátne, i orgány KSČ.

● Spomeňte aspoň niektoré z tých administratívnych prvkov.

– Bol to napríklad celý rad obmedzení v podnikaní najmä v zahraničnom obchode. Ďalej tiež spoliehanie sa na účinnosť menových úloh štátneho plánu a limitov, alebo aj nerovnoprávne podmienky v daňovom systéme, atď.

● Nevyjadrujete sa až príliš zhovievavo, ak hovoríte o zvyškoch administratívneho riadenia? Stretávame sa s názorom, že v práci centra sa zmenilo pramálo.

– V tomto zmysle sa v ich práci do posledného okamžiku naozaj veľa nezmenilo. Ešte ťažšia však bola situácia pri prevode programových dokumentov do hospodárskej praxe, teda do konkrétnych zákonných foriem a pravidiel hospodárenia, alebo organizácie národného hospodárstva. Tak napríklad zásady jednoznačne vychádzali z princípu rovnoprávnosti hospodárskych subjektov, ale prijaté či predložené daňové zákony túto zásadu nerešpektujú. Zásady tiež predpokladali všeobecné právo všetkých organizácií vykonávať zahraničnú obchodnú činnosť, ale do zákona sa dostala podmienka, že podniky musia dostať povolenie od ministerstva zahraničného obchodu. Zásady počítali s tým, že nové štátne podniky sa budú tvoriť na základe národných, koncernových či odborových podnikov a závodov, ale pod tlakom riadiacich ministerstiev a s nimi spätých stranických orgánov prišlo vo veľa prípadoch len k premaľovaniu liniek. Zásady ďalej predpokladali, že pre fungovanie trhu v prospech spotrebiteľa a pre uvoľňovanie cien musíme nastúpiť cestu obnovovania rovnováhy. Ani to sa nestalo. Skôr naopak, rok 1988 bol z tohto hľadiska vôbec najhorší v porovnaní s predchádzajúcim.

● Čo teda ďalej?

– Po viac ako dvadsiatich rokoch formulovať základné odpovede na otázku čo ďalej opäť všetok náš pokrokový ľud a to jednoznačne a jednomyseľne, ide o reformu celého politického systému na princípoch demokracie a humanizmu, o hlbokú ekonomickú reformu, ktorá konečne vytvorí priestor pre tvorivú aktivitu ľudí a pre podnikanie. Cieľa tohto snaženia – nový štýl života a charakter socializmu si pritom musí určiť ľud.

K tomu je nevyhnutné vytvoriť plnokrvný trh slúžiaci spotrebiteľovi. Pritom osvietené štátne riadenie musí pre rozvoj trhu vytvárať všetky potrebné predpoklady cestou menovej rovnováhy, podporou štrukturálnych zmien, demonopolizáciou ekonomiky a jej otvárania sa svetu, vytváraním rovnoprávnych podmienok pre všetky formy podnikania.

Súčasný proces nie je krízou spoločnosti, ale krízou byrokratických a zdiskreditovaných riadiacich štruktúr predovšetkým centrálnych politických a štátnych orgánov. Spoločnosť naopak dokázala ohromnú životaschopnosť, kultúrnu vyspelosť a odvahu. Preto práve od reformy centra je nutné začať. Vyžaduje to slobodné voľby pri plnej rovnoprávnosti všetkých politických strán a reprezentácií (vrátane odstránenia takých asymetrií ako sú Ľudové milície). Súčasne sa musia začať práce na konkrétnom sociálnom a ekonomickom programe. Pokiaľ ide o ekonomickú oblasť treba doslova okamžite napraviť rad deformácií doterajšieho postupu prestavby, napríklad formálnych volieb riaditeľov, zotrvávanie na administratívnych formách riadenia a ďalších.

Realizovať krásne ideály, ktoré si spoločnosť teraz vytyčuje, smerovať k úrovni vyspelých štátov sveta však nebude ľahké a bezkonfliktné. Obnova rovnováhy ekonomiky a jej reštrukturalizácia i s tým súvisiaci pohyb pracovných síl, zjednotenie daňových systémov, spravodlivé odmeňovanie či rušenie zbytočných územných medzičlánkov nebudú vždy a pre všetkých len populárne. Preto ekonomickú a sociálnu politiku môže riadiť len také štátne vedenie, ktoré má dôveru ľudí, ktoré si môže dovoliť povedať mu pravdu a ktoré bude mať i v zložitých situáciách jeho podporu. A teda tiež také, ktoré nepripustí nešetrenie chýb v minulosti na úkor znižovania životnej úrovne ľudu, osobitne cestou inflácie.

● Situácia, keď opúšťame jeden systém – direktívne riadenie – a nefunguje ani druhý – trhový mechanizmus, je pre chod ekonomiky aj pre spoločnosť tým najhorším systémom riadenia.

– Áno, no musíme sa s tým zmieriť. Prechodné obdobie ani iné nemôže byť. Skok z ohňa do studenej vody by bol veľmi nebezpečný pre hospodársky mechanizmus, hrozí infarktom.

● Nepokúšame sa o nemožné? Preskočiť priepasť postupne, na dvakrát?

– V ekonomike sme sa snažili robiť všetko možné, aby sme sa na kraj priepasti nedostali. Ale ak budeme v nedôslednosti prestavby pokračovať, skutočne sa na kraj priepasti dostaneme (toto varovanie Ing. J. Matějka vyslovil v našom rozhovore 7. 11. 1989), potom, žiaľ, platí, že sa na dvakrát preskočiť nedá. Ja však upozorňujem, že v ekonomike sa priepasti nepreskakujú. V ekonomike sa do nich padá, a to so všetkými sociálnymi i politickými dôsledkami.

● Zhodujete sa v tejto vízii s našimi prognostikmi?

– Prognostici pracujú na vedeckých základoch nie na nejakých sloganoch či prirovnaniach. V tomto nie je vaša otázka primeraná. Našu prognostiku si však veľmi vážim, aj keď s mnohými prognostikmi mám veľmi vážne rozpory. Chcel by som však povedať, že sa ľahšie dohovorím s úplnou väčšinou prognostikov, aj s tými, s ktorými nesúhlasím, ako s tými, ktorí bohužiaľ o ekonomických problémoch nemajú potrebné informácie, nemajú potrebné znalosti, sú v ekonomike dilettanti, no napriek tomu si osobujú právo vyslovovať nezrelé súdy o tom, aká má byť naša ekonomika.

● Myslíte najmä na politikov – ideológov?

– Keď ochorie niektorý z našich vysokých politikov, hľadá tých najlepších lekárov, najlepších odborníkov zo štátneho sanatória. Keď je chorá naša ekonomika, nedbal by jej ordinovať lieky sám.

● Aj tieto posledné odsúhlasíte pri autorizácii rozhovoru?

– Samozrejme. Dnes, začiatkom novembra 1989 už nie sú ľudia ako ja v situácii, že by sa museli báť. Dnes sa už musia báť iní druhí. Podobných rozhovorov som v poslednom čase poskytol novinárom niekoľko. Ani jeden nevyšiel. No ako poznám vašu redakciu, verím, že v slovenskej Práci vyjde v plnom znení – tak ako vždy v minulosti.

● Osobné, pracovné zaneprázdnenie autora, technické dôvody a napokon aj politická situácia, ktorá zamerala pozornosť novým, iným smerom, spôsobili, že až 1. decembra sme autorizovali prvú časť rozhovoru, ktorý sa uskutočnil 7. novembra 1989. A súčasne pokračovali v ňom otázkou: čo hovoríte na súčasný politický vývoj?

– Som nadšený! Bez ohľadu na to, ako v tejto revolúcii dopadneme ako jednotlivci, kam posunie naše pozície, vrelo vítam tento veľký spoločenský pohyb, pretože uvoľnil cestu pre možnosť naplno a dôsledne v praxi uplatniť zásady našej ekonomickej reformy, máme šancu – či my alebo niekto iný – urýchliť a skvalitniť prestavbu hospodárskeho mechanizmu, odstrániť všetko čo ju brzdí.

**● Na zásady reformy hospodárskeho mechanizmu, ktoré presadzujete, sa už vyslovilo množstvo názorov. Spomeniem len jeden, hoci nepriamy. Vlani začiatkom februára sme sa v Moskve stretli s akademikom Olegom Timofejevičom Bogomolovom, riaditeľom Ústavu ekonomiky svetovej socialistickej sústavy Akadémie vied ZSSR. Prišla reč aj na jeho názor na Otu Šika. Odpovedal: „Ktorého Šika máte na mysli? Šik bol rôzny. Teoretické názory Šika odrážala aj ekonomická reforma v ČSSR z rokov 1967–68, ktorú prijalo januárové plénum 1968. Bol to správny kurz. Porovnali sme si dokumenty vašej tvorivej hospodárskej prestavby a konšta-

tovali sme plnú identitu toho, čo dnes začínate realizovať s tým, o čom ste v roku 1968 snívali." Vzápätí na to sme sa dopočuli v prejavoch našich stranických predstaviteľov o zásadnej a nezmieriteľnej odlišnosti oboch reforiem. Čo vy na to?

– Odpoviem stručne. V oblasti riadenia ekonomiky pracujem od šesťdesiatych rokov. Zúčastnil som sa ako začiatočník i reformy v 67. a 68. roku a spolupracoval som aj na ďalších reformách. Predkladali sme veľa návrhov, samozrejme vo forme, ktorá neohrozovala navrhovateľov. Alebo sa spracovali koncepcie, ktoré vôbec neuzreli svetlo sveta. Pokusov bolo skutočne dosť veľa, ale všetky boli odsúdené k nezdaru, pretože podstata politického systému sa nemenila a byrokratické štruktúry si neustále upevňovali pozície.

● Takže sa návrhy nedostali ani do Predsedníctva ÚV KSČ?

– Nie. S výnimkou tých dokumentov, ktoré nemohli znamenať žiaden posun ako napríklad známy Súbor opatrení. Ale aj tento chabý pokus a tým viac tie, ktoré nasledovali v priebehu 80. rokov sprevádzalo vyhrážanie sa autorom, tvorcom špicľovaním, ohováraním a všetkými metódami nátlaku, ktoré mal starý systém k dispozícii.

● Hovorí sa, že bývalý predseda vlády Ľubomír Štrougal sa niekoľkokrát pokúšal o zmeny.

– Áno, naozaj niekoľkokrát. Posledný pokus, či jeden z posledných je z roku 1981, keď bol spracovaný materiál obsahujúci tri základné časti: Po prvé – k prestavbe spoločenského systému a klímy. Po druhé – k oceneniu rezerv ekonomiky a možnosti rastu. A po tretie – k reforme systému riadenia. Spolupracoval som na tomto materiáli a pokiaľ viem, existoval len v troch výtlačkoch, s ktorými sa manipulovalo supertajne.

● To už bolo po Súbore opatrení, však?

– Bezprostredne po ňom, bola to reakcia naň.

● Poznáme vaše názory. Štrajkovali ste 27. novembra?

– My sme sa, hovorím za pracovníkov sekretariátu vládneho výboru pre otázky riadenia národného hospodárstva, v deň štrajku stretli hneď ráno. Naprostá väčšina pracovníkov sekretariátu sa rozhodla, že štrajk podporíme. Samozrejme, pre vládnych úradníkov je dôležitá otázka formy štrajku. Dokážem si predstaviť, ako to vyzeralo na iných pracoviskách. Ľudia sa zišli, vymieňali si názory, mnohí sa pridávali k novým prúdom. Aj my sme to tak urobili. Vyjadrili sme podporu štrajku, všetkým masovým hnutiam za obnovu demokracie a socializmu a hovorili sme predovšetkým o tom, ako ďalej v ekonomickej reforme. Dovoľte mi ale dodať, že takýmto spôsobom – teda, že sme hľadali v ťažkých podmienkach ako pretrasť pancier byrokratického systému – sme štrajkovali vlastne už niekoľko rokov.

● V súvislosti so štrajkom sa veľa hovorí o škodách.

– Naši pracujúci sú veľmi vyspelí. Ak nejaké škody vznikli, nahrádzajú ich. Mnohí štrajkovali spôsobom, ktorý straty minimalizuje. Ale v porovnaní so stovkami miliárd škôd, ktoré za uplynulé desaťročia spôsobil systém, je argumentácia upozorňovania na škody z dvojhodinového štrajku úplne smiešna.

Zhovárali sa: IVAN ŠPÁNI
a EDUARD ŽITŇANSKÝ

13 / 92

Nie jadrovej elektrárni

KOŠICE (ko) – Výstavné priestory Zväzu slovenských výtvarných umelcov na Leninovej ulici v Košiciach sú v týchto dňoch plné ľudí. Prichádzajú sem mladí i tí skôr narodení bez rozdielu politickej príslušnosti a vierovyznania. Živo sa zaujímajú o ciele Občianskeho fóra a Verejnosti proti násiliu. Svojimi podpismi vyjadrujú podporu tomuto hnutiu. Neustále pribúdajú podpisy i proti výstavbe jadrovej elektrárne v Kecerovciach, okres Košice-vidiek. Veď jej situovanie do blízkosti Košíc (len približne desať kilometrov) považujú za neuvážené.

15/197

Ostnatý drôt na vývoz

Bratislava (Práca) – O novinkách v práci iniciatívy Verejnosť proti násiliu (VPN) informovali včera v Bratislave novinárov jej predstavitelia. Čakalo ich popoludňajšie stretnutie s predsedom Slovenskej národnej rady, no o výsledkoch účasti predstaviteľov iniciatívy na rokovaní Rady Národného výboru hlavného mesta SSR Bratislavy už mohli hovoriť. Z neho vyplynulo napríklad to, že Rada NVB uznáva VPN, odporúča obvodným národným výborom a občianskym výborom aby nadväzovali kontakty s iniciatívou. Do volieb do národných výborov treba pripraviť akčné výbory, ktoré dostanú na pripomienkovanie všetky politické strany a dôležité občianske iniciatívy. Primátor Bratislavy ponúkol tiež VPN účasť v rade NVB. Iniciatíva tento návrh prijme. Ďalej na stretnutí informovali o tom, že vo štvrtok sa pripravuje stretnutie Občianskeho fóra, Verejnosti proti násiliu s predsedom federálnej vlády L. Adamcom. Aj o skutočnosti, že vojenský útvar poverený ochranou štátnych hraníc na území veľkej Bratislavy je schopný odstrániť drôtené zátarasy do 15. decembra, ak k tomu dostane rozkaz. Pre zaujímavosť, drôtené pletivo chce vraj odkúpiť JZD Agrokombinát Slušovice, a predá ho do zahraničia. (pod)

16/192

Ako budeme cestovať do zahraničia

Do Rakúska bez víz

Situácia s vycestovaním do Rakúska sa v posledných dňoch zmenila. Federálne ministerstvo vnútra oznámilo, že s účinnosťou od 4. 12. 1989 môžu naši občania pri súkromných i služobných cestách do zahraničia prekračovať štátne hranice s platným cestovným dokladom, s vyplneným štatistickým listom a s platným vstupným vízom do štátov, ktoré to požadujú. Rakúsko sa rozhodlo s okamžitou platnosťou zrušiť vízovú povinnosť pre občanov Československa. Toto opatrenie má trvať do 17. decembra.

Naši občania sa na nás obracajú s otázkami okolo zabezpečovania finančnými čiastkami. Preto sme navštívili Ing. Ľána Sidoa, disponenta 25. správy Hlavného ústavu pre SSR, ŠBČS v Bratislave a porozprávali sa na danú tému.

■ **Ktoré povinnosti cestujúcich do zahraničia sa zrušili?**

— Vycestovacia doložka trvalo do všetkých štátov sveta, colné a devízové vyhlásenia, povinnosť vízová do Rakúska, zatiaľ len do 17. decembra 1989. Potom záleží na dohode medzi Rakúskom a ČSSR, ako sa v tejto oblasti rozhodnú. Ak sa nedohodnú, budeme cestovať opäť s vízom.

■ **Kde si možno v tom prípade zabezpečiť vízum?**

— Záujemci si môžu vízum zabezpečiť priamo na Generálnom konzuláte Rakúska v Bratislave, alebo prostredníctvom cestovných kancelárií, ktoré pohotovo ponúkli túto službu. Dokonca túto činnosť (vybavovanie víz) vykonávajú aj jednotlivci, ktorí majú na to povolenie od NV.

■ **Azda najviac občanov zaujíma, koľko západonemeckých mariek, šilingov, dolárov si môžu so sebou vziať, či im banka predá nejaké devízy, ak áno, tak koľko korún môžu vyviezť do zahraničia, za účelom výmeny?**

— Devízové prísuby použijú ti občania, ktorí ich zatiaľ nevyužili, devízové kontá môžu použiť tí, ktorí ich majú, taktiež účelové dary a tiež pozvania (krátkodobé — svadby, pohreby, vybavovanie dedičských a pozostatkových konaní) využijú tí, ktorí absolvujú cestu neturistického charakteru. Na pozvanie dostanú občania od ŠBČS do Európy deviz za 500,— Kčs a do zámoria za tisíc korún. Ostatní cestujúci v zmysle nových zmien budú môcť cestovať s vlastnými devízovými prostriedkami, pokiaľ ich majú, prípadne bez nich. Je pripravená zmena oproti minulosti, že nie je potrebné preukazovať spôsob nadobudnutia prostriedkov do kurzovej hodnoty neobchodného kurzu do tisíc korún. Nad túto sumu budú colné orgány vyžadovať preukázanie nadobudnutia prostriedkov. Tento doklad je predajný odpočet. Na zahraničnú cestu si teda každý jednotlivec môže vziať 100 dolárov alebo 180 západonemeckých mariek alebo 1300 šilingov, či už na deň, alebo na tri, či týždeň. Podľa najnovších informácií si každý cestujúci môže vymeniť v banke 500 Kčs, za ktoré obdrží 277 šilingov, alebo 39 mariek alebo 22 dolárov. Deti do 12 rokov dostanú polovicu.

■ **Ak bude mať občan naviac devízové prostriedky a nemôže sa preukázať dokladom z banky, čo potom?**

— O tom rozhodnú colné orgány.

■ **Neuvažuje ŠBČS od budúceho roku vybavovať cestujúcich do zahraničia devízovými prostriedkami?**

— Túto otázku odporúčam položiť ministrovi financií, lebo oni stanovujú podmienky vybavovania občanov ČSSR devízovými prostriedkami pri cestách do zahraničia.

Po skončení rozhovoru sme sa v popoludňajších hodinách dozvedeli zo správ ČSTK, že viedenské banky vyplácajú za tisíc korún československých iba 210 šilingov.

Zhovárala sa:
MICHAELA CONZAROVÁ

Oznámenie Federálneho ministerstva financií

O cestách do zahraničia

Praha (ČSTK) – Federálne ministerstvo financií po dohode so Štátnou bankou československou oznamuje, že v nadväznosti na rozhodnutie o zmene podmienok vycestovania československých občanov do zahraničia, ktoré nadobúda platnosť dňa 4. decembra 1989, boli prijaté tieto opatrenia v devízovom vybavení pri turistických cestách do nesocialistických štátov:

(1) Výjazd do týchto krajín nie je podmieňovaný devízovým krytím. Štátna banka československá takisto nie je povinná našich občanov devízovými prostriedkami vybaviť.

(2) Pri individuálnych turistických cestách:

a) do krajín, kde je vstup viazaný na udelenie víza, môžu čs. banky predať devízové prostriedky na základe predloženia platného cestovného pasu vybaveného príslušným vízom jednorazovo na rok 1989 až do výšky protihodnoty 500 Kčs pri platnom neobchodnom kurze (vrátane správneho poplatku), výška zamenenej sumy bude zapísaná do cestovného pasu;

b) do krajín, ktoré nevyžadujú vstupné vízum, môžu čs. banky predať devízové prostriedky na základe predloženia platného cestovného pasu jednorazovo na rok 1989 až do výšky protihodnoty 500 Kčs pri platnom neobchodnom kurze (vrátane správneho poplatku), výška zamenenej sumy bude zapísaná do cestovného pasu;

c) čs. banky môžu takisto jednorazovo predať devízové prostriedky až do výšky protihodnoty 500 Kčs pri platnom neobchodnom devízovom kurze (vrátane správneho poplatku) účastníkom súkromných bezdevízových zájazdov do vyššie uvedených krajín;

d) pre deti do 12 rokov budú čs. banky predávať devízové prostriedky v polovičnej výške.

(3) Čs. občan môže nakúpiť devízové prostriedky na pokrytie devízových nákladov pri individuálnych turistických cestách v Štátnej banke československej aj na základe predloženia už predtým poskytnutého a dosiaľ platného devízového prísľubu.

(4) Československý občan môže byť pri cestách do vyššie uvedených krajín vybavený devízovými prostriedkami čerpanými zo svojho devízového účtu alebo získanými na základe účelovo zloženého daru vo voľne zameniteľných menách v súlade s už predtým platnými podmienkami.

(5) Na základe všeobecného devízového povolenia, ktoré nadobúda platnosť dňa 4. decembra 1989, sa umožňuje čs. občanom pri cestách do zahraničia voľne vyvážať devízové prostriedky vo voľne zameniteľných menách až do výšky zodpovedajúcej protihodnote 1000 Kčs pri platnom neobchodnom kurze bez toho, že by musel dokazovať pôvod ich nadobudnutia.

(6) Na základe všeobecného devízového povolenia, ktoré nadobúda platnosť dňa 4. decembra 1989, bola znížená suma minimálneho začiatočného vkladu pri zriaďovaní devízového účtu z 300 USD na 100 USD. Novo bolo umožnené prevádzať devízové prostriedky z jedného devízového účtu na novozriadený účet iného devízového tuzemca – fyzickej osoby. Devízové prostriedky z devízového účtu môže novo použiť nielen vlastník účtu, ale na základe a v rozsahu jeho splnomocnenia aj iný devízový tuzemec – fyzická osoba. Takisto bola zrušená minimálna výška čerpania devízových prostriedkov z devízových účtov pri cestách do zahraničia.

Opatrenia uvedené v bodoch 2 a 3 platia do konca roku 1989. Pokiaľ ide o spôsob devízového vybavenia na individuálne turistické cesty do kapitalistických štátov v roku 1990, budú s ním čs. občania včas oboznámení.

Podmienky vybavenia československých občanov pri individuálnych turistických cestách do socialistických krajín sa nemenia.

17/197

NEZMAPOVANÉ MIESTA NAŠEJ HISTÓRIE



Nebojme sa svojich krajanov

ONDREJA KARKUSA

■ Kde všade vo svete žijú Slováci a aké možnosti majú v uplatňovaní svojich národnostných práv v jednotlivých krajinách? Čo podstatné by ste nám o nich v krátkosti povedali?

– Slováci, potomkovia našich vysťahovalcov, sú roztrúsení na všetkých kontinentoch Zeme. Začnem najbližšími štátmi. V Maďarsku sa naši rodáci historicky usadili ako na území svojho vtedajšieho domovského uhorského štátu. Boli to kolonizátori tzv. dolnej zeme, ktorí už pred 250-timi rokmi, po skončení tureckej nadvlády, utekali od svojich feudálnych zemepánov z prevažne stredoslovenských žúp – Liptova, Oravy, Hontu… – na vyfudnené nehostinné močaristé nížiny. Boli to pohnuté a ťažké osudy tisícov ľudí. Utečenci z hôr, ktorí nemali nič, ba ani len k svojim priezviskám sa nemohli priznať (získavali prezývky, podľa toho, odkiaľ pochádzali – Oravec, Kysučan a podobne) a pre ktorých už nebolo návratu, sa s holými rukami pustili do roboty a strastiplne postupne obrobili, zúrodnili ladom ležiacu zem. Získali tým nový právoplatný domov, a keďže žili pospolu v slovenských dejinách, uchovávali si dlhé roky z generácie na generáciu slovenskú reč a kultúru. V novších dejinách však mnohí podľahli horthyovskému maďarizačnému tlaku a odnárodňovací proces pokračuje aj v súčasnosti. Po druhej svetovej vojne sa mnohí vrátili v rámci repatriácie do vlasti, no dodnes ich – hoci v oficiálnych štatistikách sa uvádza len niečo vyše deväťtisíc – žije v Maďarsku okolo 110 tisíc. Ich spolupatričnosť, najmä v mladších generáciách, sa stráca. A máme na tom aj my svoj podiel viny, právom nám vyčítajú, že sa o nich nestaráme. Zatiaľ čo pri oficiálnych návštevách maďarských štátnikov u nás býva vždy prvoradou otázka uplatňovania národnostných práv našich maďarských občanov, z našich najvyšších miest záujem o slovenskú menšinu žijúcu v Maďarsku bol minimálny. Celková situácia je taká, že hoci tradičná slovenská kultúra v Maďarsku (folklórne súbory, ako aj niekoľko po slovensky píšucich autorov) je živá, väčšina našich krajanov sa asimiluje. Napríklad vystali sme do Maďarska piatich učiteľov a chcú sa vrátiť, lebo o ich pôsobenie nie je záujem. Momentálne však nastáva isté oživenie. Záujmy našej národnostnej menšiny presadzuje podpredsedníčka maďarského parlamentu Mária Jakabová, generálna tajomníčka Demokratického zväzu Slovákov v Maďarsku.

Pôvodná, rýdza, trocha archaizovaná slovenčina zaznieva v rumunskom Nadlaku a jeho okolí. Do oblasti bihorského pohoria tiež už približne pred dvesto rokmi prichádzali za obživou naši skláři, uhliari a iní remeselníci a usadili sa v postupne sa uvárajúcich slovenských obciach. Dodnes si tam naši krajania – v počte 30 tisíc obyvateľov – aj vďaka slovenským školám uchovali národné povedomie. V súčasnosti však aj na nich tvrdo dolieha opatrenia proti búriacej sa maďarskej národnostnej menšine. Mnohí i pod vplyvom hospodárskej situácie v krajine chcú zanechať všetok svoj majetok a vysťahovať sa do ČSSR. Profesionálne orientovaní sú zväčša na živočíšnu a drevársku výrobu, kde máme nedostatok pracovných síl. No hoci už niektorí majú vysťahovalecké pasy, problém sa v snahe uchovania dobrých vzťahov s Rumunskom nerieši.

Keď hovoríme o potomkoch našich najstarších vysťahovalcov, relatívne najpriaznivejšia situácia je už tradične v Juhoslávii, kde žije 90 tisíc našich krajanov. Z rozvinutého tamojšieho slovenského školstva spomeňme napríklad gymnázium v Petrovci, ktorého absolventi boli také vynikajúce osobnosti ako akademici Andrej Mráz, Andrej Sirácky alebo prof. MUDr. Haviar. O slovenskej kultúre v Juhoslávii výrečne svedčí svetoznáma kovačická galéria insitného umenia, literárna tvorba a početné iné úspechy.

O Poľsku sa to do takej miery povedať nedá, hoci 30 tisíc Slovákov žijúcich na jeho dnešnom území sa nikdy zo svojej vlasti nevysťahovalo. Obce, v ktorých žili v pohraničných oblastiach Oravy a Spiša, pripadli v územnom usporiadaní Európy po druhej svetovej vojne Poľsku. Mnohí z nich boli účastníkmi odboja, SNP, a zabudlo sa na nich. Aj tam, v Jablonke, bolo gymnázium na dobrej úrovni, ale postupne sa slovenčina zo škôl vytráca a cítiť odnárodňovací tlak. Tiež mnohí chceli prísť do našej vlasti prechodne zarobiť si, no vo využívaní pracovných príležitostí, ktoré Poliakom poskytujeme, nie sú vo výbere uprednostňovaní. Naopak.

Pre úplnosť, pokiaľ ide o socialistické krajiny, by som chcel povedať, že naši ľudia, potomkovia niekdajších drotárov, šafranikov, podomových obchodníkov, čo na prelome storočí vandrovali po cárskom Rusku a usadili sa tam, ako aj účastníci porevolučného INTERHELPa, dodnes žijú roztrúsení po sovietskych republikách. Kontakty však s nimi nemáme a správy o nich nám nevie poskytnúť ani spoločnosť Rodina v Moskve, ktorá sa stará o sovietskych krajanov v zahraničí, ani sovietski slovakisti, z ktorých ani jeden nie je slovenského pôvodu. Pred rokmi k nám prišiel na liečenie istý Janičko (to je jeho priezvisko) z Baku, účastník vojny, a mal z toho za brežnevovskej éry nepríjemnosti, že sa k nám priznal.

■ Najmasovejšie vysťahovalectvo však bolo koncom 19. a začiatkom 20. storočia a poväčšine smerovalo do zámoria. Aké kontakty máte so Slovákmi v USA, Kanade, Latinskej Amerike, ktorých sú desaťtisíce?

– Do zámoria odchádzali Slováci najhojnejšie v rokoch 1890–1910 a mnohí aj počas predmnichovskej ČSR. Nemožno však v prevažnej väčšine hovoriť o vysťahovalectve v pravom zmysle, lebo zväčša nemienili odísť natrvalo, chceli si iba zarobiť a vrátiť sa domov, čo sa, žiaľ, iba málokomu podarilo. A najviac ich potomkov – odhadom trištvrte milióna – žije v USA. Tam sa odohrala aj významná súčasť našich národných dejín, zaujímavých najmä z hľadiska procesu robotníckeho uvedomovania, ktoré by sme mali mať hlbšie preskúmané. Prichádzali ochotní uspokojiť sa s akoukoľvek prácou za akýchkoľvek podmienok. Z pôvodných vidiečanov sa stávali robotníci – v baníctve, hutníctve, v chicagských jatkách… iba postupne a v ďalších generáciách sa svojou robotnosťou a umom dostávali zo suterénu americkej spoločnosti čoraz vyššie. Nájdu sa medzi nimi aj dobre situovaní podnikatelia, ba aj milionári, niektorí – ako napríklad Andy Warhol, Koloman Sokol – vynikli v umení alebo vo vede a technike (slovenského pôvodu je nositeľ Nobelovej ceny MUDr. Gajdušek, kozmonaut Černan aj bývalý osobný lekár prezidenta Nixona). Ale väčšina z nich patrí k nižším alebo stredným vrstvám. Keďže sa po svojom príchode ocitli bez prostriedkov ďaleko od domova a ako nový cudzí živeľ nemali právo organizovať sa v odboroch, nevyhnutne sa museli združovať. A tak prvé spolky, ktoré vznikali v najväčších mestách a v priemyselných centrách, mali charitatívny, podporný charakter. Také združenia, ako je Prvá slovenská katolícka jednota so 110 tisíc členmi, Národný slovenský spolok s 30 tisíc členmi, Slovenský katolícky sokol s 50 tisíc členmi alebo Slovenská liga ako akýsi ústredný orgán Slovákov v USA, majú pomerne veľký kapitál a vyvíjali aj vyvíjajú bohatú kultúrnu činnosť. Americkí Slováci si vždy uchovávali národnú identitu, nezabúdali na príbuzných doma a ich spolky zohrali aj dosiaľ nepreskúmanú pozitívnu úlohu pri vzniku samostatnej ČSR. Po druhej svето-

vej vojne sa však do nich dostala sčasti ľudácka emigrácia a v čase studenej vojny sa naše kontakty prerušili. Hoci však už dávno došlo k výmene generácií a u prevažnej väčšiny amerických Slovákov je vzťah k ČSSR pozitívny, iba pomaly a nedôverčivo nadväzujeme nové styky. V súčasnosti záujem o starú vlasť oživa – tak ako aj ostatné národnosti, žijúce v USA i Slováci sa chcú prezentovať svojimi koreňmi a národnou osobitosťou – v ústrety im vychádzame iba minimálne a na škodu veci nám unikli viac ako dve generácie.

Podobná situácia je v Kanade, kde tiež väčšinu obyvateľov tvoria prisťahovalci z Európy a na svojom národnom pôvode si zakladajú. Zo 110 tisícov tamojších Slovákov je väčšina takých, čo sa tam presídlili v čase hospodárskej krízy v tridsiatych rokoch z USA. Pôsobí tam Svetový kongres Slovákov, zjednocujúci všetkých našich krajanov vo svete, a ďalšie spolky, ktoré majú záujem nadviazať s nami spoluprácu.

V Južnej Amerike žije okolo 50 tisíc Slovákov, najviac v Argentíne, v okolí Buenos Aires. Ich možnosti pôsobenia i styku s nami závisia od súčasnej politickej situácie v jednotlivých latinskoamerických krajinách a nemáme ich podrobnejšie zmapované. Istú misiu tam i v tomto zmysle vykonal Bohuslav Chňoupek, no keďže dodnes (nie je to v kompetencii Matice slovenskej sme ta nevyslali žiadaných slovenských učiteľov, ostalo to na mŕtvom bode.

■ A čo Austrália, kde dnes nachádzajú v podstate už jediné útočisko naši súčasní emigranti?

– V Austrálii dnes žije do 40 tisíc Slovákov. Prvým Slovákom tam bol už v roku 1902 misionár neznámeho mena a v roku 1927 zakotvila v Sydney loď, na ktorej boli povačšine Liptáci a Oravci, ktorí sa pôvodne vybrali do USA. Postupne k nim pribúdali a pribúdajú ďalší. Neraz však bývajú rozčarovaní, pretože skľučujúca je izolácia a vzdialenosť Austrálie od ostatného sveta, ako aj jej klimatické podmienky, nezvyčajné horúčavy a neľahký život osídľovateľov nehostinného vnútrozemia. Okrem toho sa situácia mení. Zatiaľ čo v šesťdesiatych rokoch robili do Austrálie nábor (odišli ta aj niekoľki Slováci z Juhoslávie), dnes si vyberajú iba niektoré profesie, ročne povoľujú len okolo stotisíc prisťahovalcov s obmedzenou kvótou z jednotlivých krajín. Dostať sa ta ako turista síce možno, ťažšie a zdĺhavejšie je však získať pracovné povolenie a nežiaduce živly vracajú do Európy.

■ Sme pri otázke našej novej emigrácie, označovanej často za politickú, z rokov 1948 a 1968 vrátane jej najnovšej. Z nej pochádza aj väčšina Slovákov žijúcich v západnej Európe. Zaujímalo by ma, ako na nich hľadíte, čo, nazdávam sa, súvisí aj s celkovým prehodnotením postoja k našim rodákom a s kompetenciou, akú v tomto zmysle má a mohla by mať Matica slovenská.

– Migrácia obyvateľstva je normálnym javom. Ľudia sa zo skúseností po svete vždy vracali ak nie inak, tak aspoň skúsenostne a vedomostne bohatší. Neúčasť cestovať mnohí pociťujú ako krivdu, no overa trpkejšie je, ak sa človek neuváženým činom stane vyhostencom, ktorý, strácajúc doma všetko, sa nemôže alebo zo strachu pred následkami si netrúfa vrátiť sa. Situácia sa zmenila, no tým, že sa postupne otvárajú hranice ZSSR a ostatných socialistických krajín, možnosti uplatniť sa vo svete, získať tam domovské právo už je a bude čoraz menej. Mali by sme si uvedomiť, že ani naša emigrácia po roku 1968 prevažne nebola politická, ale dobrodružno-ekonomická. Nie sú už mladí, majú deti, ba aj vnúčatá a k svojej vlasti preukazujú neraz i vrúcnejší vzťah ako mnohí naši občania. Okrem toho majú v sebe vypestovanú úctu k právnym normám a k celkovému poriadku. Rozhodne by sme ich preto nemali znevýhodňovať pri udeľovaní víz, ak chcú prísť k nám, pred cudzincami, nechápať ich ako nepriateľov, ale ako ľudí, ktorí nám z veľkej väčšiny svojou prácou nerobia vo svete hanbu. Našou povinnosťou je aspoň morálne pnúť sa k uspokojovaniu kultúrnych potrieb Slovákov v zahraničí a zmapúvať ich osudy a pôsobenie v minulosti, ktoré by mali byť súčasťou našej národnej histórie a hrdosťou na to, čím sa mnohí naši krajania vo svete preslávili. I oni patria do našich encyklopédií a učebníc dejepisu. V tomto zmysle by mala a chce v budúcnosti čím skôr vyrovnať našu mnohoročnú podlžnosť predovšetkým Matica slovenská, ktorá jediná sa starala a stará o zahraničných Slovákov. Potrebné sú však na to prostriedky a kompetencia, ktorú Matica slovenská ako inštitúcia riadená a dotovaná Ministerstvom kultúry SSR v plnej miere nemá a môže mať iba vtedy, keď jej pôsobnosť nadobudne nadrezortný charakter. V doterajšej svojej činnosti narážame na obmedzenia školstva a ekonomiky, na celý múr smerníc a predpisov obmedzujúcich našu možnosť vycestovať, osobne sa skontaktovať so zahraničnými partnermi a vykonávať svoje poslanie. Naši krajania majú záujem prezentovať sa slovenskou kultúrou, ale majú aj iný vzťah k peniazom, nechcú na svoju činnosť doplácať. A tak napríklad aj zájazdy našich umeleckých súborov, vrátane opery SND, stroskotávajú napríklad na tom, že nemajú propagačný materiál. Zahraničné spolky našich krajanov nám ponúkajú aj ekonomické investície a spoluprácu na základe vzájomne výhodných vzťahov. No stále na nich hľadíme s nedôverou a na vlastnú škodu sa odvraciame od ich dobre mienenej iniciatívy. Verím však, že v súčasnosti s výrazne novými pohybmi našej spoločnosťou sa situácia značne zlepší.

Práca - 5. 12. 89 - -5-

49 / 49

Ako nás vidí československá emigrácia

Mladého Ing. Ivana Čarnogurského videla bratislavská verejnosť na piatkovom mítingu občianskych iniciatív na námestí SNP prekladať prihovory rakúskych politických činiteľov. Prišiel na návštevu Bratislavy po viac než štyroch rokoch emigrácie vo Viedni. Porozprávali sme sa s ním o jeho názoroch na československú súčasnosť.

Bez skrytých súvislostí

● Priezvisko, ktoré máte, je zo slovenskej minulosti, ale najmä z dnešnej našej súčasnosti dosť známe...

– To, že som do Bratislavy prišiel, nie je vec môjho strýka, čerstvo prepusteného dr. Jána Čarnogurského. Na druhej strane hneď chcem však povedať, že ani pri mojom odchode do Rakúska, som tam nemal pripravenú žiadnu istú existenciu, ktorá by ma mohla uviesť do pracovného či politického života. Hovorím to preto, lebo v Československu prevláda tendencia vidieť všetko v určitých skrytých súvislostiach.

● Aký bol teda motív vašej emigrácie?

– Vtedy panovala všeobecná beznádej, že by sa mohlo niečo podstatné zmeniť.

● Teraz ste sa však napoň na návštevu vrátili.

– Myšlienka na návrat sa vo mne rodila s postupne sa vyvíjajúcou situáciou. Počas emigrácie som nezvykol sledovať československú televíziu či rozhlas. Nezaujímal som nikdy vyhranené negatívne stanovisko, ale tie reči, čo sa u vás viedli, mi nijako nešli do ucha. Napríklad aj teraz pri návšteve obchodu som videl nápis: Spokojnosť zákazníka – náš cieľ. Prosím vás, veď čo iné môže byť cieľom obchodu. Je to tak isto hlúpe, ako na auto napísať – toto je auto. Ale to odbehám. Keď som sa dozvedel, že v Československu ľudia žiadajú slobodné voľby a zrušenie článku Ústavy o vedúcej úlohe KSČ, rozhodol som sa prísť pozrieť.

● Návrat bol bez problémov?

– Nie celkom. V stredu som prišiel na hranicu, a keď som na otázku, či mám vyrovnané vzťahy s československým štátom odpovedal, že nie – vysvetlili mi, že to nepôjde a musím sa obrátiť na československé veľvyslanectvo vo Viedni. Na druhý deň som tam teda požiadal o vstupné vízum. Bolo nás tam vtedy asi tridsať s rovnakým problémom. Arogantne nás odmietli. Išli sme teda priamo za veľvyslancom. Neprijal nás však. Tak sme sa rozhodli v budove zotrvať, až kým nám víza nevydajú. Trvalo zhruba osem hodín, kým sme svoje dosiahli. Počas čakania sme sa obrátili aj na rakúsky rozhlas a televíziu, aby verejnosť informovali.

● Na mítingu ste prekladali prihovory rakúskych predstaviteľov. Ako ste sa k tomu dostali?

– Počas vyvíjajúcej sa situácie ma napadlo, že by nádam bolo dobré prizvať do Bratislavy aj rakúskych politikov. Aby svojou prítomnosťou dokázali, že im nie je osud Čechov a Slovákov ľahostajný. Najprv som zatelefonoval do Bratislavy, či môžem tlmočiť pozvanie občianskych iniciatív. Po súhlase som sa spojil s primátorom Viedne, ministrom kultúry a s predsteviteľkou strany zelených. Zrejme som nepozýval jediný. V rozmedzí 10-tich hodín som dostal kladnú odpoveď, že pôjdu. Prišiel som s nimi.

● Keby sa situácia pred rokmi vyvíjala ako dnes, odišli by ste? A vôbec, vrátite sa?

– V súčasnosti už môj emigračný motív odpadol. Ale dnes ma vonku drží existencia.

Myslím si, že v súčasnej situácii sme my – emigranti užitoční skôr v zahraničí. Nechceme sa ani hrať na múdrych a poučať vás. Plne uznávame, že štát si budete riadiť sami. My môžeme pomôcť Československu – slobodnému Československu, vytvoriť kontakty v rôznych sférach.

Zhovárala sa: J. RAPANTOVÁ





SPEVÁČKA YVONE PŘENOSILOVÁ, *interpretka voľakedajších hitov Roň slzy, Boty proti lásce a ďalších, priletela 4. decembra do Prahy. Medzi priateľmi a priaznivcami, ktorí ju privitali, bola zaslúžilá umelkyňa* **EVA PILAROVÁ.** *V rozhovore pred pondelňajším vystúpením na Václavskom námestí –* **KAREL GOTT** *a* **KAREL KRYL.**

Snímky – ČSTK